מדינת ישראל
משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך יסודי

המזכירות הפדגוגית
הפיקוח על הוראת העברית

כאן בֵּיתי

מעיינים בפרק על הרשות המקומית בספר מולדת, חברה ואזרחות

מבוא

לעומת הקריאה בטקסט ספרותי, המזמנת חוויה ייחודית תוך יצירת עולם העומד בפני עצמו, הקריאה בטקסט המידעי מכוונת מטרה. בבית הספר היסודי התלמידים פוגשים את הטקסט המידעי בעיקר במהלך הלימוד של מקצועות הלימוד השונים. הטקסט מכוון למידה על ידי הצגת המידע, הבאת דוגמאות, הבהרה בעזרת תרשימים, הרחבה בעזרת תמונות וחיזוק על ידי טבלאות וסיכומים.

המפגש היומיומי של התלמידים עם הטקסט המידעי נעשה בעיקר בספרי הלימוד. שם הוא מכוון לעתים גם למקורות מידע נוספים, כמו מילונים ורשת האינטרנט. כדי שהתלמידים יגיעו לתמונה כוללת ומשמעותית של הנושא שהם לומדים, עליהם לנסות למזג את מקורות המידע השונים ולהשתמש בכל הייצוגים שבטקסט (כותרות, פרקים, סיכומים, דוגמאות, טבלאות ותמונות).

יחידת לימוד זאת מציעה דרך להתמודדות עם טקסט לימודי מספר לימוד ועם אתר אינטרנט מתאים לנושא. מטרות הלמידה של הנושא התוכני (הרשות המקומית, במקרה זה) צריכות להיות מוגדרות מראש. כלומר, יש להגדיר מה התלמידים אמורים לדעת על הנושא אחרי העיסוק ביחידה. הגדרות אלה ישמשו בסיס להגדרת המיומנויות שיש להפעיל בתחום החינוך הלשוני כדי לתמוך בלמידה. המטרות צריכות להיות ברורות גם לתלמידים, וכך הפעילות תהיה מכוונת מטרה.

שילוב החינוך הלשוני בתחומי הדעת השונים

בתכנית הלימודים של משרד החינוך בחינוך לשוני, בפירוט ההנחות על החינוך הלשוני בביה"ס, נאמר:

"החינוך הלשוני בביה"ס עוסק בשפה הן כמטרה והן כאמצעי... הכשירויות הלשוניות משרתות את התחומים השונים וגם מתפתחות ומשתכללות במסגרתם. העיסוק בשפה הוא חלק בלתי נפרד מכל תחומי התוכן והנושאים הנלמדים בבית הספר." (תכה"ל בחינוך לשוני, תשס"ג , עמוד 10).

טיפוח האוריינות והקניית מיומנויות הבנה והבעה חייבים לפרוץ את המסגרת של שיעורי החינוך הלשוני בלבד, ועליהם להיות חלק חשוב ובלתי נפרד בלימוד תחומי הדעת השונים בבית הספר. ביחידה זו אנו נעזרים במיומנויות השפה לשם הבנת הטקסט בספר הלימוד והפקת המידע ממנו, ובה בעת אנו קושרים בין רכישת ידע בתחום החברה והמולדת לבין קידום השפה הדבורה והכתובה.

יעדי החינוך הלשוני הבאים לידי ביטוי ביחידה זו:

- הפקת מידע מטקסט מספר לימוד בהסתמך על המרכיבים שלו.
- זיהוי הרעיונות בטקסט והנושא הנדון בו.
- יצירת קשרים בין טקסטים שונים.
- בניית קשרים בין רכיבי הלשון (מילים, תופעות לשוניות) לבין סוג הטקסט.
- הבנת המשמעות הסמויה בטקסט: הסקת מסקנות, יצירת הכללות וקישור לידע עולם ולידע בתחום הנלמד.

הדגשים בתחום החינוך הלשוני

- הפקת מידע מטקסט בעל ריבוי ייצוגים לצורך למידה ממנו (הטקסט מספר הלימוד).
- איתור מידע רלוונטי מטקסט אינטרנטי ושימוש בו.
- היכרות עם מבנה משפט של מונח והסבר.
- דגשים לשוניים: פעלים סתמיים, צירופים שמניים, שמות פעולה.
- הכרת מושגים בתחום הדעת: רשות מקומית, עירייה, מועצה מקומית, מועצה אזורית, מוסדות שלטון.

המטרות בתחום מולדת, חברה ואזרחות

- התלמידים יתוודעו לעובדה שהחברה יצרה ארגונים ומוסדות שמטרתם לספק את צורכי הפרטים, את צורכי הקבוצות החברתיות השונות ואת צורכי החברה בכללותה.
- התלמידים יידעו שהאחריות לספק את צורכי הפרט ברשויות נופלת על נבחרי הציבור, כלומר על האנשים שהאזרחים בוחרים בהם בבחירות חשאיות.

שיקולים לבחירת הנושא "הרשות המקומית"

(על פי תכנית הלימודים במולדת חברה ואזרחות, תשס"ג)

הפרק "הרשות המקומית" נבחר בשל התמקדותו בסביבה הציבורית הקרובה לתלמידים ובשל העקרונות האזרחיים המתקיימים בה:

- "לימודי האזרחות מתמקדים בסביבות הקרובות של התלמידים ומתרחבים אל סביבות רחוקות יותר."
- "במסגרת לימוד התפקיד של הרשות המקומית ניתן לעסוק בעקרונות אזרחיים הרלוונטיים לחברת הילדים כגון: בחירות, ייצוגיות, מוסדות ציבור."
- "במישור הציבורי חשוב לקיים שיח על תפקידיה של הרשות המקומית (שיח פתוח לביקורת חיובית ולביקורת שלילית). שאלות כגון: איך אנחנו בתור אזרחים צעירים יכולים לדעת אם הרשות מתפקדת כהלכה? "
- "עלינו לתת ללומדים את התחושה שיש להם יכולת להשפיע על סביבתם, לשנותה ולתרום לה."

המלצות לקריאה נוספת (למורים)

- תכנית הלימודים חינוך לשוני: עברית, שפה ספרות ותרבות, משרד החינוך, תשס"ג, עמ' 24-27
- "קריאה תיאוריה ומעשה" כרך ד יחידה 9, "הצד האחר של המטבע" סעיף 9.4.4 עמודים 211-214
- "הטקסט הכתוב בעברית בת-ימינו. מאפיינים מבניים, תחביריים ולקסיקליים" עמנואל אלון, ליאורה גרליק, גילה שילה: תמה, תיאוריה ומעשה בהכשרת מורים, מכון מופ"ת

תיאור היחידה

ליחידה זו נבחרו שלושה עמודים מהפרק "הרשות המקומית" מתוך ספר הלימוד במולדת, חברה ואזרחות - "לחיות יחד בישראל" לכיתה ד, הוצאת מטח (נכון לימים אלה, זהו הספר היחיד המאושר על ידי משרד החינוך בנושא מולדת, חברה ואזרחות), ופעילות אחת מתוך חוברת הפעילויות המלווה את הספר. בנוסף לטקסטים אלה יוצג דף הבית של פורטל (אתר) העיר קריית שמונה. הטקסט האינטרנטי, בעל הרבדים השונים, מעמיד בפני המורה אתגר לא מבוטל. בשל אופיו של הטקסט והדרך השונה לגשת אליו, אין אפשרות לקבוע מראש את הפעילות של כל אחד מהתלמידים. מסלולי הקריאה שהתלמידים יבחרו והאסטרטגיות שהם יפעילו יהיו רבים ומגוונים.

שיקולים בבחירת הטקסטים

הטקסטים שנבחרו מייצגים את סוגי הטקסטים שהתלמידים פוגשים לצורך למידה עיונית: טקסט מידע בספר לימוד, פעילות בחוברת העבודה המלווה את ספר הלימוד, אתר אינטרנט.

הטקסטים משלימים זה את זה מבחינת התכנים. טקסט המידע מציג לתלמידים הגדרות כלליות על הפעילות של הרשות המקומית ותפקידיה; הפעילות בחוברת הפעילויות מעלה מחאה על הנעשה ברשות מקומית ומעוררת את התלמידים לחשוב על התפקידים השונים של הרשות ועל היכולת שלהם להשפיע; ואתר האינטרנט מציג מידע משני סוגים: מידע ספציפי על מבנה מוסדות הרשות והעובדים בה, ומידע מחיי היומיום של התושבים והעיסוק בו מאפשר יישום של הנלמד במדיה הרלוונטית היום - הרשת.

שיקולים בבחירת הטקסט מספר הלימוד

מאפייני תוכן

הטקסט לקוח מתוך ספר הלימוד "לחיות יחד בישראל ד", ספר לימוד במולדת, חברה ואזרחות, עמודים 78-80. הטקסט עוסק בתוכן שהוא רלוונטי לכל תלמיד - הרשות המקומית שבה הוא מתגורר.

הטקסט מציג בקיצור את סוגי הרשויות בארץ, את תפקידי הרשות ואת בעלי התפקידים בה, וכן את הדרך הדמוקרטית שבה משפיעים התושבים על בחירת בעלי התפקידים ועל תפקודם.

מאפייני מבנה

טקסט רב-ייצוגי, המשלב קטעי מידע קצרים, איורים להמחשה, שאלות למחשבה, קומיקס, תרשים, שימוש בסמלילים, ועוד.

השילוב של טקסט מילולי עם מגוון אמצעים ויזואליים מחייב את התלמידים להפיק מידע במגוון דרכים ולמזג אותו. כמו רוב הטקסטים המידעיים בספרי הלימוד, הוא מתאפיין בדחיסות של עובדות ורעיונות, ללא שילוב של רגשות ועמדות (נוטה לאובייקטיביות). הטקסט מגדיר, מסביר, מפרט ומציג קשרים בין עובדות לתופעות.

מאפייני לשון

בטקסט מידע, המגדיר או מתאר תופעה, יש שימוש נרחב בפעלים סתמיים (למשל: מעבירים, נמצאים, בוחרים) ובצירופים שמניים ארוכים (למשל: הרשות המקומית - מוסד השלטון המנהל את החיים ביישוב..).

כמו כן, יש ריבוי של שמות פעולה (ניהול, מתן, חלוקה) ותארים הנגזרים מן הסופית ×ית (מקומית, אזורית).

שיקולים בבחירת הטקסט מחוברת הפעילויות

מאפייני תוכן

הטקסט לקוח מתוך חוברת הפעילויות המלווה את הספר "לחיות יחד בישראל ד", עמוד 82. ראשיתו של הטקסט הוא כתבה קצרה (שנכתבה לצורך הפעילות) המעלה בעיה אותנטית ומוכרת לתלמידים בחיי היישוב - לכלוך באזור המיועד לאיסוף אשפה, ואחריתו - פעילויות לילדים על הכתבה ועל הנושא העולה ממנה.

מאפייני מבנה

הכתבה שבראשיתו של העמוד אמנם מכוונת לשנות התנהגות, אך המבנה שלה אינו אופייני לטקסט טיעוני: הפתיח אירוני, משתמש בלשון השאלה, ונעשה מובן רק כשקוראים את הפיסקה השנייה, שבה מתוארת הבעיה באופן ישיר. **הטענה נמצאת רק בסוף** ומוצגת כשאלה.

למרות המבנה הייחודי אפשר לזהות את הבעיה ואת הטענה של הכותב ולהתייחס לאמצעי השכנוע האירוניים (כגון הכותרת הרומזת לביטוי "לבלוע צפרדעים").

הכתבה פותחת בשאלה רטורית מתריסה - "כמה צפרדעים עוד נצטרך לבלוע?"

גוף הכתבה מתאר את הבעיה (מכלים פתוחים לאיסוף אשפה שהחתולים "חוגגים" בהם ומפזרים את תכולתם).

בסיום הכתבה יש שוב שאלה רטורית, המפרטת קצת את השאלה שבכותרת ומחזקת אותה.

אחרי הכתבה מופיעות כמה פעילויות על הכתבה עצמה ועל הנושא שעולה ממנה - תפקוד הרשות המקומית בכלל, והרשות המקומית שהילדים גרים בה בפרט.

מאפייני לשון

בכתבה: ניסוח אירוני, כגון: שימוש בצירוף לשון 'סלנגי' - 'לבלוע צפרדעים'; שימוש בביטוי מושאל - 'צפרדעים' ו "מיילים"; שימוש בשאלה רטורית כאמצעי שכנוע.

שיקולים בבחירת הטקסט האינטרנטי

מאפייני תוכן

הטקסט האינטרנטי הוא דף הבית של רשות מקומית אחת בישראל - קריית שמונה. בדף זה מובא מידע על הרשות המקומית. המידע ממוין, כמקובל באתרים מסוג זה, לפי הפונקציות שמוסדות העירייה ממלאים. כמו כן, יש ידיעות על הנעשה ביישוב והודעות לתושבים. חלקים מסוימים בדף זה משתנים מעת לעת. הדף שמופיע ביחידה זו אינו בדיוק הדף שרואים היום באתר של קריית שמונה. החדשות וההודעות משתנות בהתאם לאירועים המתחדשים במקום.

מאפייני מבנה

לדף זה מבנה היפר-טקסטואלי שבו המידע מופיע בשכבות - כל "כפתור" מכניס את הקורא למידע המתאים לו. חלק מהקטעים מידעיים, וחלק - נרטיביים.

מאפייני לשון

באופן כללי האתר מיועד לאוכלוסייה בוגרת, על כן השפה אינה קלה, כוללת שימוש במילים ובמונחים שאינם מוכרים לתלמידים, וכן מבוססת על ידע עולם שאינו מצוי בקרב תלמידים. כמקובל במדיה זאת - הלשון תמציתית וחסכנית במילים.

הֶקשר ללימוד היחידה

אפשר ללמד את היחידה ברצף ההוראה של הנושא הכללי "לחיות יחד בישראל" עפ"י ספר הלימוד.

הֶקשר אחר יכול להיות בחירות ברשות המקומית, ביקור של ראש הרשות או נציגי הרשות בביה"ס, חגיגות יובל ליישוב, וכו'.

מהלך ההוראה של היחידה

הטקסט המרכזי מספר הלימוד 9

לפני קריאת הטקסט 12

קריאה ראשונה של הטקסט 13

קריאה מעמיקה של הטקסט 14

הרשות המקומית – עמוד 78 14

מיו ומי ברשות המקומית – עמ' 79 16

בחירות ברשות המקומית – עמ' 80 17

הטקסט הנלווה מתוך חוברת הפעילויות 19

הטקסט הנלווה מתוך האתר של קריית שמונה 22

הטקסט המרכזי מספר הלימוד (עמודים 78–80)

4

פרק רביעי

הרָשות המקומית

אַתם פותחים בבית את הברז ויוצאים ממנו מים. בדרך לבית הספר אַתם צועדים על מדרכה, אַתם רואים איך מרוקְנים את פחי האשפה, ואַתם חוצים (בזהירות) את הכביש במעבר חצָיה. בכניסה לבית הספר השומר מברך אֶתכם לשלום, ואַתם שמים לב שהצמחים בעציצים הֵחֵלו לפרוח. על כל אלה (ועל עוד הרבה דברים אחרים) אחראית **הרשות המקומית** – מוסד השלטון שמנהל את החיים ביישוב ודואג לצורכי התושבים.

בישראל יש כ–250 רָשויות מקומיות. מחלקים אותן ל–3 סוגים עיקריים:
עירייה – הרָשות המקומית של עיר.
מועצה מקומית – הרָשות המקומית של יישוב שאֵינו עיר, והוא בדרך כלל קטן מעיר.
מועצה אזורית – הרָשות המקומית של כמה יישובים קטנים הנמצאים באותו אזור. לכל יישוב במועצה האזורית יש וַעַד או מזכירות, שמנהלים את ענייני היישוב.

כל רָשות מקומית אחראית על מה שֶקורֶה ביישוב שלה. מוסדות השלטון של המדינה אחראים על הצרכים המשותפים לכל תושבי המדינה. מכיָון שתושבי היישוב הם גם תושבי המדינה, יש שיתוף פעולה וחלוקת תפקידים בין הרָשויות המקומיות לבין מוסדות השלטון של המדינה.

עוצרים לרגע

משוחחים על הרָשות המקומית ביישוב שלכם

- איזה סוג של רָשות מקומית יש ליישוב שאַתם גרים בו?
- על אֵילו דברים שנמצאים סְביבכם אחראית הרשות המקומית של היישוב שלכם?

4

מי ומי ברָשות המקומית

אנשים רבים פועלים ברשות המקומית – בניהול היישוב ובמתן שירותים לתושבים.
נכיר את חלוקת התפקידים ביניהם.

ראש הרשות המקומית
ראש עיר, ראש מועצה מקומית,
ראש מועצה אזורית
תפקיד: אחראי על הניהול של היישוב

חברי מועצת הרָשות המקומית
נבחרים על ידי תושבי היישוב, ויש ביניהם אנשים מכל הקבוצות: נשים וגברים, צעירים וקשישים, דתיים וחילוניים, וָתיקים ועולים ועוד.
תפקיד: עוזרים לראש הרָשות לקבל החלטות ולנהל את היישוב

עובדי הרָשות המקומית
תפקיד: מבַצעים את ההחלטות שקיבלו ראש הרָשות והמועצה ונותנים שירותים לתושבים בתחומים שונים: חינוך, ספורט, קליטת עלִייה וכדומה.

ככל שהיישוב גדול יותר כך יש לרָשות המקומית יותר עובדים.

בניין העירייה במַעֲלֵה אֲדוּמִים

4

בחירות בְּרָשות המקומית

המדינה שלנו היא מדינה דֶמוקרטית, וכמו שאזרחי המדינה בוחרים את חברי הכְּנֶסֶת, תושבי היישובים בוחרים את ראש הרָשות המקומית ואת חברי המועצה. עובדי הרָשות אינם נבחרים בבחירות, אלא מקבלים אותם לעבודה לפי המקצוע שלהם.

הבחירות לרָשויות המקומיות נערכות פעם ב–5 שנים. ראש הרָשות ומועצת העיר שנבחרו צריכים לנהל את היישוב ולדאוג שלתושבי היישוב יהיה טוב ונעים לִחְיות בו. אם התושבים אֵינם מרוּצִים מהדרך שבה ניהלו את היישוב, הם יִבְחֲרו באנשים אחרים בבחירות הבאות.

"רָשות" ו"רֹאש"

המילה "רָשות" באה מהמילה "רָאשות" (וזו באה מהמילה "רֹאש").
כמו שהראש נמצא בחלק העליון של הגוף, כך הרשות המקומית נמצאת בראש היישוב ומְנַהֶלת אותו.
מילים וצירופים שיש בהם "רֹאש" קשורים למַשהו או למִישהו מרכזי וחשוב (מנהל, מנהיג וכדומה). למשל: רִאשון, רָאשי, רֹאש ממשלה, יושב רֹאש.

בפרק הזה נלמד על תפקידיה הרבים של הרָשות המקומית, ונבדוק איך עובדי הרָשות ממלאים את התפקידים שלהם. נכיר כמה רָשויות מקומיות, ונִראה כיצד התושבים יכולים לסַיֵיעַ לרָשות המקומית למלא את תפקידיה.

לפני קריאת הטקסט

- משוחחים עם התלמידים על התפקידים של הרשות המקומית/האזורית ביישוב שבו הם גרים. לדוגמה: שואלים האם ידוע להם מי מטפל בנושאים שונים ביישוב, כמו החלפת פנס רחוב שאינו דולק, הפעלת הספרייה הציבורית, וכו'.
- מבררים עם התלמידים אם ביקרו בבניין הרשות, באילו נסיבות ביקרו, מה עשו, לשם מה.
- שואלים את התלמידים אם ידוע להם מי הוא ראש הרשות, מתי נבחר, מי בחר בו, מה הם יודעים עליו. שואלים אם הם מכירים אנשים המשמשים כחברי המועצה ברשות המקומית.
- בכיתות עם נגישות למחשבים ניידים או לאינטרנט ומקרן: מסיירים באתר של הרשות שבה גרים התלמידים ומפיקים ממנו מידע, כמו: מספר התושבים, מתי נוסד היישוב או היישובים השייכים לרשות, מקור השם של הרשות, ועוד (אם אין נגישות למחשב, אפשר להפנות את התלמידים לעבודה בבית).

פרק הרחבה: הקניית מיומנויות מחשב ומידע, והשימוש בהן לקידום מטרות השפה

הבהרת מושגים

- כותבים על הלוח את המילה **רשות** ושואלים את הילדים איזו מילה היא מזכירה. מפנים את הילדים למילון למציאת המילה.
  מבהירים שהמילה **רשות** היא מן השורש ר-א-ש והיא באה מן המילה **ראשות**.
  מסבירים שלעתים האות א' נעלמת, אינה נהגית ואינה נכתבת.
- אפשר להרחיב את העיסוק במילה **ראש**, כדי להבהיר את המשמעות המורחבת שלה, כגון: ראש ממשלה, ראש העירייה, ראש הרשות (במקרה שהרשות אינה עירייה), ראש השולחן - תמיד משהו שנמצא מעל הכול.

קריאה ראשונה של הטקסט

קריאה ראשונה של הטקסט מטרתה להפגיש את התלמידים עם המבנה של טקסט מידע רב ייצוגים, האופייני לספרי לימוד: קריאה של כותרות ותת-כותרות, הבחנה במילים מודגשות, התבוננות בצילומים, באיורים ובסמלילים. הקריאה הראשונה אינה בודקת את הכתוב בטקסט מילה במילה, אלא היא שלב מומלץ לפני קריאה מעמיקה בטקסט. קריאה כזו רומזת לקורא על המידע שהטקסט מוסר, ובכך תורמת להבנת הטקסט ואופן הארגון שלו.

בפעילות של הקריאה הראשונה והשיח הכיתתי שאחריה, מפרטים יחד את המרכיבים היוצרים את הטקסט הרב-ייצוגי (יפורט בהמשך). המושגים האוריינים המופיעים בהמשך הם בעיקר למורה ולא לתלמידים.

פרק זה הוא דוגמה. חשוב להחיל את הידע על מבנה הספר ואת אסטרטגיות הקריאה לא רק על פרק זה. כדאי לדפדף עם התלמידים בפרקים נוספים ולזהות את הדומה בכולם.

במליאה:

- מבקשים מהתלמידים לקרוא קריאה ראשונה את הטקסט (עמודים 78-80).
מטרת הקריאה: לשער - בעזרת הכותרות, תת הכותרות, האיורים והסמלילים - על מה ילמדו בשלושת העמודים האלה. כל השערה תוצג בעזרת המקום בטקסט שממנו היא עולה: "היכן לדעתך מידע זה נמצא בפרק? איך ידעת?".
- מבקשים מהתלמידים לערוך רשימה ולתאר ממה מורכב הטקסט (מבחינה חיצונית), כגון: איורים, סמלילים.
- אחרי הקריאה דנים בממצאים.

שאלות דוגמה לשיחה:

- מדוע יש כמה כותרות? מדוע הן אינן זהות בצורתן ובגודלן?
- מדוע יש מילים וצירופי מלים המודגשים בצהוב? (אלו מושגים שיש להם הסבר בלקסיקון שבסוף הספר)
- מה כולל המדור "עוצרים לרגע"? (שם המדור, סמליל, כותרת וטקסט)
מדוע הוא מופיע כמדור נפרד ומדוע ניתן לו השם הזה?
- איזה מידע אפשר להפיק מהתצלום?

בכיתות שבהן יש מקרן ומחשב אפשר להקרין את הטקסט ולקיים את השיחה תוך כדי הצבעה על הפריטים השונים.

קריאה מעמיקה של הטקסט

הרשות המקומית – עמוד 78

הפיסקה הראשונה

מבחינת התוכן – הפיסקה קושרת את חיי היום-יום של התלמידים לתפקידה של הרשות המקומית ומסבירה את המונח "רשות מקומית".
"על כל אלה" (שורה 4) – המילה **אֵלֶּה** היא מילת אזכור המופיעה אחרי כמה דוגמות.

מבחינת המבנה – זו פיסקה שמתחילה ברצף של דוגמות ומסתיימת בהכללה המבוססת עליהן.
יש פה מבנה של מושג והסבר: "הרשות המקומית – מוסד השלטון..."

מבחינת הלשון – בשונה משתי הפסקות האחרות, בפיסקה זו הפנייה לקורא היא בגוף שני מתוך רצון להתחבר אל הילדים, לחבר את הנושא אל עולמם ולשתף אותם אישית במה שייאמר אחר כך. כתיבה כזו אופיינית לטקסטים עיוניים בספרי לימוד ובכתבי עת המיועדים לילדים.

הפיסקה השנייה

מבחינת התוכן – הפיסקה מפרטת את הסוגים השונים של הרשויות המקומיות.

מבחינת המבנה והלשון – זהו רצף של מונחים וההסבר שלהם (המונחים מודגשים בצבע). מופיעים בו צירופים שמניים ארוכים: " מועצה מקומית – הרשות המקומית של יישוב שאינו עיר, והוא בדרך כלל קטן מעיר."

במבנה זה הקו המפריד ממלא מקום של אוגד (היא/הוא) בין המונח לבין ההסבר שלו.
שני מונחים מורכבים משם עצם (מועצה) ותארים הנגזרים מן הסופית ×ית (מקומית, אזורית).

הפיסקה השלישית

מבחינת התוכן – עוסקת בחלוקת התפקידים בין הרשות המקומית למוסדות השלטון של המדינה. אין הסבר של המושג "מוסדות השלטון של המדינה", כנראה בגלל ההנחה שאפשר להבין את המושג באופן אינטואיטיבי ואין צורך להעמיק בו.

מבחינת המבנה – פיסקת הסבר המאופיינת בדחיסות והפשטה ללא דוגמות.

מבחינת הלשון – הרבה סמיכויות (חלוקת תפקידים, תושבי המדינה), כמקובל בטקסטים מידעיים.

האיור

העלילון (קומיקס) מציג סוגיה מחיי היום-יום, המתקשרת לנושא של עמוד זה. האיור בא להדגים משהו שנאמר בטקסט במדור שנמצא מימינו (עוצרים לרגע). הוא יכול להבהיר את הדברים, אך הוא לא הכרחי להבנת הכתוב.

המדור "עוצרים לרגע"

מבחינת התוכן - "מעביר" את המידע הכללי והיבש שניתן בעמוד אל החיים של התלמידים, אל היישוב שהם חיים בו. כך הוא יוצר קונקרטיזציה של המידע. כפי שנאמר בכותרת המשנה של המדור - הוא מיועד לשיח בעל פה בכיתה.

מבחינת המבנה והלשון - שאלות שאפשר לענות עליהם בעזרת הטקסט ובעזרת הידע שלהם על הרשות שלהם. אי אפשר לענות על השאלות ב"כן" ו"לא", אלא הן פתיח לשיחה ולהחלפת מידע בין הילדים.

הערה דידקטית: אנו ממליצים שהילדים יקראו קריאה דמומה את כל העמוד, ואחר-כך כל פיסקה תידון בנפרד. ההתייחסות בכל פיסקה תהיה לתוכן, למבנה וללשון. חשוב לקשור בין המדור והאיור לבין התוכן ולהגיע עם התלמידים לתובנה שהייצוגים השונים בטקסט תומכים זה בזה ומשלימים את המידע לקורא. כמו כן חשוב להעלות היבטים לשוניים מרכזיים התורמים להבנת הטקסט. לדוגמה: תפקיד המילה 'אלה' בפיסקה הראשונה.

במליאה:

- מבקשים מהתלמידים לקרוא את עמוד 78 ולמצוא בו את ההגדרות של המונחים האלה: רשות מקומית, עירייה, מועצה מקומית ומועצה אזורית.
- מבקשים מהתלמידים לכתוב במחברת את ההגדרות לכל אחד מהמונחים ולתת דוגמה לכל אחד מסוגי היישובים, אם הם מכירים ויודעים (הם בוודאי יודעים מהו סוג היישוב שהם גרים בו).
- אפשר להציע פעילות בקבוצות - לחפש אתרים של יישובים המוכרים לתלמידים, ודרך דף הבית לגלות אם זו רשות מקומית או עירייה או מועצה.

בקבוצות:

- משוחחים על המשימה השנייה שבתוך המדור "עוצרים לרגע" שבתחתית עמוד 78 (אפשר להזכיר לתלמידים שכדאי להיעזר בפיסקה הראשונה).
- עונים יחד על השאלות (בשיח דבור):
  - מה הם "מוסדות השלטון של המדינה"?
  - מה הם "הצרכים המשותפים" של התושבים? כדאי לבקש כמה דוגמאות.

מי ומי ברשות המקומית – עמוד 79

מבחינת התוכן והמבנה – הטקסט מזמן שילוב של תוכן ומבנה: מידע על חלוקת התפקידים ברשות כתרשים גרפי, המציג את ההיררכיה של בעלי התפקידים, מי אחראי על מי.

מבחינת הלשון – בטקסט זה יש הרבה שמות פעולה (ניהול, מתן, חלוקה), פעלים בגוף רבים בזמן הווה (נבחרים, מבצעים, נותנים, עוזרים), וצורות לשוניות אלה מדגישות את עניין ההרגליות של הפעולות.

ייצוג גרפי – תצלום של בניין העירייה במעלה אדומים. לתצלום אין תפקיד ממשי מלבד להוסיף יופי ואולי לתת תחושת כבוד לגוף היושב במבנה הזה (הבניין נראה מכובד, דגלי המדינה והיישוב מתנוססים לידו, טיפוח סביבתי מסביבו).

במליאה:

- לפני הקריאה – שואלים למה הכוונה ב"מי ומי".
- נותנים לילדים זמן לקרוא את העמוד בקריאה דמומה.
- מבקשים מהילדים לשים לב לאופן שבו מאורגן הטקסט (תרשים).
- מבקשים מהילדים להציע כותרת חלופית לעמוד.
- **פעילות לשונית:** קוראים בקול את השורה הראשונה, ומדגימים איך אפשר להתגבר על מילה לא מוכרת הניתנת כשם פעולה (מתן) באמצעות מעבר משם פעולה לפועל בהווה (מתן – נותנים), ומבקשים מן התלמידים לחזור על הכתוב בטקסט בשיח דבור באופן ששמות הפעולה "יהפכו" לפעלים (אנשים רבים פועלים ברשות המקומית. הם מנהלים את היישוב ונותנים שירותים לתושבים. נכיר איך הם מחלקים ביניהם את התפקידים).
- מסבירים לתלמידים שחלק מהמידע המופיע בדף מאורגן כתרשים, ויש לכך סיבה שתתברר בהמשך. מבקשים מהם להגדיר במילים שלהם מהו תרשים, לפי מה שהם רואים על הדף.

בקבוצה:

- מבקשים מן הילדים לשער מדוע המידע מאורגן כתרשים, מה המבנה הזה מוסיף על טקסט רציף ורגיל, מהי המשמעות של הצגת המידע על ראש הרשות מעל למידע על חברי המועצה ועובדי הרשות (היררכיה), מהי המשמעות של החצים (להראות על כיוון האחריות, מי אחראי על מי).
- משוחחים על התפקיד של כל אחד מבעלי התפקידים המופיעים בתרשים בעזרת הפעלים המופיעים בטקסט של כל קבוצה (נבחרים ועוזרים, מבצעים ונותנים).
- מבררים שמות של בעלי תפקידים ברשות שבה גרים התלמידים (ראש הרשות, מנהל מחלקת החינוך...). אפשר לעשות זאת באמצעות אתר הרשות.

- מיישמים את הייצוג הגרפי של התרשים על בית הספר - מבקשים מכל קבוצה לסרטט תרשים של בעלי התפקידים בביה"ס (מנהל, סגנים, מורים, תלמידים, מזכירות וכו').
אפשר להכין להם מראש רשימה של בעלי התפקידים, כולל השמות שלהם, ולבקש מהם לארגן את המידע בצורה של תרשים היררכי. יכול להיות שהם יצטרכו עזרה בקביעת ההיררכיה.

במליאה:

- דנים בקשר בין הפעלים שהודגשו לתפקידים השונים (למשל, "עוזרים" זו פעילות פחות מחייבת מאשר "מבצעים").
- מציגים את התרשימים של ביה"ס שהילדים הכינו, ומשווים ביניהם. משוחחים על הדמיון והשוני של התרשימים מבחינת המבנה והארגון.
- מתבוננים בצילום של מבנה הרשות המקומית במעלה אדומים ושואלים: היכן נמצא המבנה של הרשות המקומית ביישוב שלנו? כיצד הוא נראה? אפשר לבקש מהם לחפש תמונות של המבנה ולהביא לכיתה. בכיתות שיש בהן גישה לאינטרנט כדאי להיכנס לאתר של הרשות המקומית ביישוב שבו מתגוררים התלמידים ולחפש בו את תמונת המבנה.

בחירות ברשות המקומית (עד המדור "פותחים חלון") עמוד 80

מבחינת התוכן - עיסוק בבחירות ברשות המקומית ובשאלה באילו דרכים התושבים יכולים להשפיע על החיים ביישוב.

מבחינת המבנה - שילוב של טקסט מילולי ועלילון (קומיקס). בועות הדיבור בעלילון מאורגנות כשאלה של הילדה בצד ימין ותשובות של הילדים האחרים. העלילון הזה מדגים את מה שנאמר בטקסט שלפניו על אחריות הרשות לפעול למען התושבים ועל היכולת של התושבים להשפיע על הרשות בטיפול בעניינים שונים ביישוב.

מבחינת הלשון - בטקסט קיימת השוואה: "...כמו שאזרחי המדינה... " וגם משפט תנאי: "אם התושבים אינם... ".

במליאה:

- שואלים את הילדים לאילו מוסדות או ארגונים מתקיימות בחירות (מועצת תלמידים, כנסת, ועד הורים...).
- מקצים זמן לקריאה דמומה של הטקסט ומכוונים לשים לב את מי בוחרים תושבי הרשות, ומי אינו עומד לבחירה.

בקבוצה:

- דנים: את מי מבעלי התפקידים ברשות בוחרים ואת מי לא (חזרה לתרשים בעמוד הקודם)? לשם מה בוחרים? מי בוחר? לשם מה צריך בכלל בחירות?
- מתבוננים בעלילון וקוראים את הכתוב בבועות הדיבור. דנים בשאלה: במה שונה ההיגד של הילדה מימין מן ההיגדים של התלמידים האחרים (היא שואלת והם עונים, נותנים דוגמאות שעונות לה על השאלה).
- שואלים: מהו נושא השיחה של הילדים? באילו דרכים אפשר לפנות לרשות ולהשפיע על מה שקורה ביישוב? מה הקשר בין נושא השיחה של הילדים בקומיקס לעניין הבחירות ביישוב? (אפשר להיעזר במשפט האחרון בטקסט, המסביר את הקשר בין שביעות הרצון של התושבים להצבעה שלהם בבחירות.)
- מציגים לילדים בעיה מחיי היום יום שתבהיר את תפקיד הרשות, למשל: תארו לעצמכם שהפנסים ברחוב שלכם אינם נדלקים. אל מי הייתם פונים לטפל בעניין, ובאיזו דרך? (כמה אפשרויות הוצעו בבועות הדיבור בקומיקס.)

הטקסט הנלווה מתוך חוברת הפעילויות (עמוד 82)

4

7 לפניכם קטע מכַּתָּבה שפורסמה במְקוֹמוֹן של אחד היישובים. קִראו אותו.

כמה צפרדעים עוד נצטרך לבלוע?

ביישוב שלנו מוצבים מְכָלֵי ענק לאיסוף אשפה, או בלשון העם - צפרדעים. ה"צפרדעים" שלנו אמנם לא מקרקרות, אבל הן מיילות - כי רוב חתולי השכונה מבלים בהן את הימים והלילות.

מכיוון של"צפרדעים" אין מכסה, החתולים מוציאים מהן אשפה ומפזרים אותה על המדרכה ועל הכביש, ואז גם אנחנו מיילים.

מתי הרשות המקומית שלנו תבין שצריך למצוא פתרונות מוצלחים יותר לאיסוף האשפה?

– מהי הבעיה העולה מן הכתבה?

– מדוע לדעתכם כתָבה בעיתון המקומי יכולה להשפיע על הרָשות לפעול ולתקן?

– חַפשו בעיתון המקומי שלכם ביקורת כלפי הרָשות שלכם (כתבה או מכתב של תושב או תושבת). סַפרו בקצרה על מה הביקורת.

עמוד 82 בחוברת הפעילויות, המלווה את הספר "לחיות יחד בישראל ד", מתקשר לעמוד 80 בספר הלימוד. הוא מהווה המשך לעלילון שהוצג בספר הלימוד, ובו הילדים מציגים אפשרויות שונות של התושבים להשפעה על פעילות העירייה.

בעמוד זה יש כתבה קצרה (שכביכול התפרסמה במקומון) המעלה טענה. הטקסט אינו במבנה שכיח של טקסט טיעוני (הטענה נמצאת בסוף), אבל אפשר לזהות בו את הבעיה ואת הטענה של הכותב ולהתייחס לאמצעי השכנוע (כגון הכותרת האירונית הרומזת לביטוי "לבלוע צפרדעים" או השימוש במילה "מיילל"). בטקסט יש אירוניה ושאלות רטוריות מתוך מטרה לשכנע.

מבע אירוני, שבו המשמעות הגלויה שונה מהמשמעות או מהכוונה האמיתית הנסתרת, אינו קל להבנה של תלמידים בגילאים הצעירים והוא דורש ידע מוקדם בנושא שאליו מתייחס המבע. אבל גם אם הילדים לא מבינים את האירוניה, הם יכולים להבין את הטענה העולה מן הכתבה ואת הקשר שלה לנושא הנלמד.

את העיסוק בדף הזה אפשר לנצל לחיזוק המיומנות של הבנת שאלות. אחת האפשרויות להתייחסות אל השאלות היא לבדוק מהו המקור לתשובה לשאלה. מבחינה זו יש שני סוגים של שאלות:

1. שאלות שהתשובה עליהן נמצאת בטקסט (באופן גלוי או משתמע).
2. שאלות שהתשובה עליהן מבוססת על ידע העולם של הקורא.

כדי להבחין בין סוגי השאלות אפשר לשאול שאלות, כגון: איך אנחנו יודעים ש..., איפה זה כתוב, האם יש רמז בניסוח השאלה איפה לחפש את התשובה. כך הילדים מבררים אם התשובה נמצאת בטקסט או מקורה בידע העולם שלהם. רק אחר כך הם יכולים לשלוף את הידע מהמקום המתאים ולענות על השאלה.

במליאה:

- קוראים את הטקסט בקול לפני הילדים בהטעמה המתאימה לאירוניה.
  מטרת ההאזנה: להבין מה הטענה של כותב הטקסט (היא כתובה בסוף כשאלה).
- משוחחים בכיתה על הכותרת של הכתבה: "כמה צפרדעים עוד נצטרך לבלוע?"
  שואלים את הילדים אם הכותרת נראית להם הגיונית (או לחלופין – מה מוזר בכותרת? מה לא ברור בה?).
- מבקשים מהילדים לשער בעזרת התוכן של הכתבה מה המשמעות של הביטוי "לבלוע צפרדעים". אם הם לא יכולים לשער, כדאי להסביר.
- מבקשים למצוא בטקסט את שני המופעים של המילה "מיילל", ושואלים מי מיילל בכל מופע.

- שואלים: האם במציאות מכלים ("צפרדעים") ואנשים מיילים? מי כן מיילים? מדוע בחר הכותב לכתוב שצפרדעים ואנשים מיילים? מה הוא רצה להדגיש בשימוש בפועל הזה? מה מיוחד בדרך שבה הכותב מציג את הבעיה?
- מסבירים לתלמידים שאופן כזה של כתיבה כגון: "ה"צפרדעים" שלנו אמנם לא מקרקרות, אבל הן מיילות" הוא אמצעי שכנוע הנקרא "אירוניה". שואלים אותם מה הכותב רוצה להשיג באמצעות הכתבה הזאת, את מי הוא רוצה לשכנע ובְּמה.
- שואלים: מדוע הכותב מציג את הטענה בסוף ולא בהתחלה? מה השיג הכותב בכתיבת הטענה בסוף הכתבה?

במליאה:

לומדים לענות על שאלות

- קוראים את השאלה הראשונה שמתחת לכתבה, וממלילים את מהלך החשיבה:
"בשאלה כתוב: 'מה הבעיה העולה מן הכתבה?'. כלומר, יש בכתבה איזו שהיא בעיה, וכדי להבין מה הבעיה צריך לחזור לכתבה ולחפש שם."
- שולחים אותם לחפש את התשובה בכתבה.
- מבקשים מן התלמידים לקרוא את השאלה השנייה, לברר לעצמם היכן לחפש את התשובה, ולהסביר מה סייע להם להחליט (אין בשאלה הפניה אל הטקסט, ותוכן השאלה מצביע על היותה שאלה כללית ולא ייחודית לטקסט).
- בודקים יחד שאלות אפשריות נוספות, ודנים היכן יש לחפש את התשובות (צריך לעזור לילדים להציף ידע קודם שיש להם):
האם נהוג ביישוב שלכם להפריד את האשפה לסוגים שונים?
היכן מבלים חתולי השכונה את הימים והלילות?
איזו הצעה תוכלו להציע לרשות המקומית כדי לפתור את הבעיה?
- **הילדים כותבים שאלות** בעקבות הטקסט, ומציינים ליד כל שאלה אם התשובה ניתנת בטקסט.
- מסכמים ואומרים שבדרך כלל בקריאה מדוקדקת של שאלה אפשר למצוא רמזים שיעזרו לדעת היכן לחפש את התשובה.

הטקסט הנלווה מתוך האתר של קריית שמונה

כאן מזומן לילדים מפגש עם טקסט דיגיטלי, כלומר טקסט דינמי המורכב מהרבה פיסות מידע המוגשות באופנים שונים (למשל: מידע כללי לעומת מידע עדכני משתנה), המאפשר קבלת מידע נוסף או שירותים בלחיצת כפתור, ומאפשר גם ליצור דיאלוג עם נציגי הרשות.

בדף כזה 'מקופל' מידע רב ומגוון, שנותן לתושבי העיר תמונה רחבה על הנעשה בה מהיבטים שונים.

ההתבוננות בדף הזה תהיה גם מזווית מבט אוריינית וגם מזווית המבט של מי שלומד את הפרק "הרשות המקומית" בספר הלימוד.

הפגישה של התלמידים עם דף הבית של עיריית קריית שמונה יהיה מכוון מטרה (המטרה תופיע בפירוט המשימה בהמשך), אך למעשה כוונת המפגש היא ללמוד להפיק מידע ממוקד מתוך טקסט עתיר מידע כמו אתר אינטרנט.

בזוגות:

המשפחה שלכם מתכננת לעבור דירה לקריית שמונה כי אימא שלכם קיבלה עבודה ברשות המקומית. אתם תגורו ברחוב דן מס' 4 בקריית שמונה.

א. אתם מעוניינים להמשיך להתאמן בטניס, כפי שעשיתם עד כה.
חפשו מידע באתר על חוגי הטניס בעיר.

ב. אתם סקרנים לדעת באיזה בית ספר תלמדו.
נסו למצוא באתר אילו בתי ספר הכי קרובים לכתובת שבה תגורו.

ג. אילו מוסדות ציבור נוספים שמעניינים אתכם נמצאים בקרבת מקום (כגון ספרייה, מתנ"ס)?

ד. לחצו על אחד ה"כפתורים" בדף הבית של העירייה שמעניין אתכם. איזה מידע קיבלתם בדף שנפתח?

במליאה:

- משוחחים על הפעילות שנערכה בזוגות:
שואלים את התלמידים - מה מאפיין את דף הבית? האם היה קל להתמצא בו?
במה שונה חיפוש המידע באתר מחיפוש מידע בספר?
- מסכמים את הדיון במליאה על המאפיינים של טקסט דיגיטלי (טקסט שיש בו סוגים שונים של טקסטים, אפשר לבחור באיזה סדר לקרוא הטקסטים, לחיצה על קישור מובילה לטקסט נוסף). מנסים לברר במה הקריאה בטקסט כזה שונה מקריאה בטקסט רגיל (כמו בספר).

פרק הרחבה: הקניית מיומנויות מחשב ומידע, והשימוש בהן לקידום מטרות השפה